

PILAR III 2019

August 2019

INNHold

1	INNLEDNING	3
2	INTERNAL CAPITAL ADEQUACY ASSESSMENT PROCESS (ICAAP)	4
3	KONSERNSTRUKTUR.....	4
4	NÅVÆRENDE KAPITALSITUASJON.....	4
5	INNFASING NYE ØG ØKENDE FORMELLE KAPITALKRAV	4
6	FORVENTEDE ENDRINGER I RAMMEBETINGELSER, FORRETNINGSSTRATEGIER OG PLANER	5
7	KAPITALPLAN.....	6
8	RISIKOSTYRING OG INTERN KONTROLL.....	7
9	KREDITTRISIKO	8
10	RESTRISIKO.....	12
11	KONSENTRASJONSRIKIO	12
12	MARKEDSRISIKO	13
13	OPERASJONELL RISIKO.....	14
14	LIKVIDITETSRISIKO	15
15	STRATEGISK OG FORRETNINGSMESSIG RISIKO.....	17
16	SYSTEMRISIKO	18
17	RISIKO KNYTTET TIL PANTSETELSE AV EIENDELER.....	19
18	PENSJONSFORPLIKTELSE.....	20
19	RISIKO KNYTTET TIL UFORSVARIG GJELDSOPPBYGGING.....	20
20	EIERRISIKO.....	21
21	KAPITALBEHOVSVURDERING.....	21

1 INNLEDNING

Kapitaldekningsregelverket bygger på de tre såkalte pilarer:

- Pilar 1 omhandler minimumskravene til kapitaldekning
- Pilar 2 omhandler bankenes egne vurderinger av kapitalbehovet samt myndighetenes tilsynsfunksjon
- Pilar 3 omhandler offentliggjøring og kommunikasjon av finansiell informasjon samt beskrivelse av prosessen for vurdering av kapitalbehovet og styringen av de ulike risikoene virksomhetens er eksponert for

Bank og finans som bransje har stått overfor betydelig strammere rammevilkår gjennom implementeringen av CRD IV. Nytt regelverk har introdusert en rekke krav som innebærer økte krav til minimumsnivåer for kapitaldekning, strengere krav til kvalitet på tellende kapital, strengere krav til likviditetsbeholdninger og likviditetsstyring samt økte krav til risikostyring.

Årets ICAAP-dokument er utarbeidet på basis av vedtatt langtidsplan for perioden 2019 – 2022, revidert i andre halvår 2018. I langtidsperioden er det lagt opp til en god men lavere vekst enn i foregående år.

Årets gjennomgang av kapitalbehovene konkluderer med at konsernet (og datterselskapene) har forsvarlig egenkapital i forhold til gjennomføring av gjeldende strategi og også egenkapital og reserver til å motstå økonomiske tilbakeslag. Pr 31.12.2018 utgjør konsernets totalkapitaldekning (Pilar 1) 22,70 prosent og den rene kjernekapitaldekningen 19,51 prosent. I Landkreditt Bank konsern utgjør totalkapitaldekningen 21,04 prosent og den rene kjernekapitaldekningen 17,72 prosent. Uvektet kjernekapitalandel pr 31.12.2018 utgjorde i Landkreditt konsern 10,02 og i Landkreditt Bank konsern 8,91. Liquidity Coverage Ratio utgjorde 238 i Landkreditt konsern og 223 i Landkreditt Bank konsern. Solvenskapitaldekningen i Landkreditt Forsikring utgjorde 163,94 prosent og minstekapitaldekningen 379,86 prosent.

Det egendefinerte behovet for ren kjernekapital utgjør pr 31. desember 2018 2.103 millioner kroner i Landkreditt konsern. Den rene kjernekapitalen utgjorde på samme tid 2.753 millioner kroner.

Pr 1. juli 2019 utgjør de formelle minimumskravene til ren kjernekapital 12,0 prosent og totalkapital 15,50 prosent. For systemviktige banker er minimumskravet til ren kjernekapital 2 prosentpoeng høyere. Konsernet, delkonsernet og de enkelte selskapene i konsernet oppfyller de formelle kravene med god margin. Minimumskravene øker med 0,5 prosent fra og med 31. desember 2019 ved at den motsykliske kapitalbufferen økes tilsvarende.

Vi er hovedsakelig eksponert mot følgende risikoer:

- Kredittrisiko
- Restrisiko
- Konsentrasjonsrisiko
- Markedsrisiko
- Operasjonell risiko
- Likviditetsrisiko
- Strategisk- og forretningsmessig risiko
- Systemrisiko
- Risiko knyttet til pensjonsforpliktelser
- Risiko knyttet til uforsvarlig gjeldsoppbygging
- Eierrisiko

Det er styrets vurdering at styrings- og kontrollrutiner i konsernet er godt tilpasset virksomhetens omfang og kompleksitet.

2 INTERNAL CAPITAL ADEQUACY ASSESSMENT PROCESS (ICAAP)

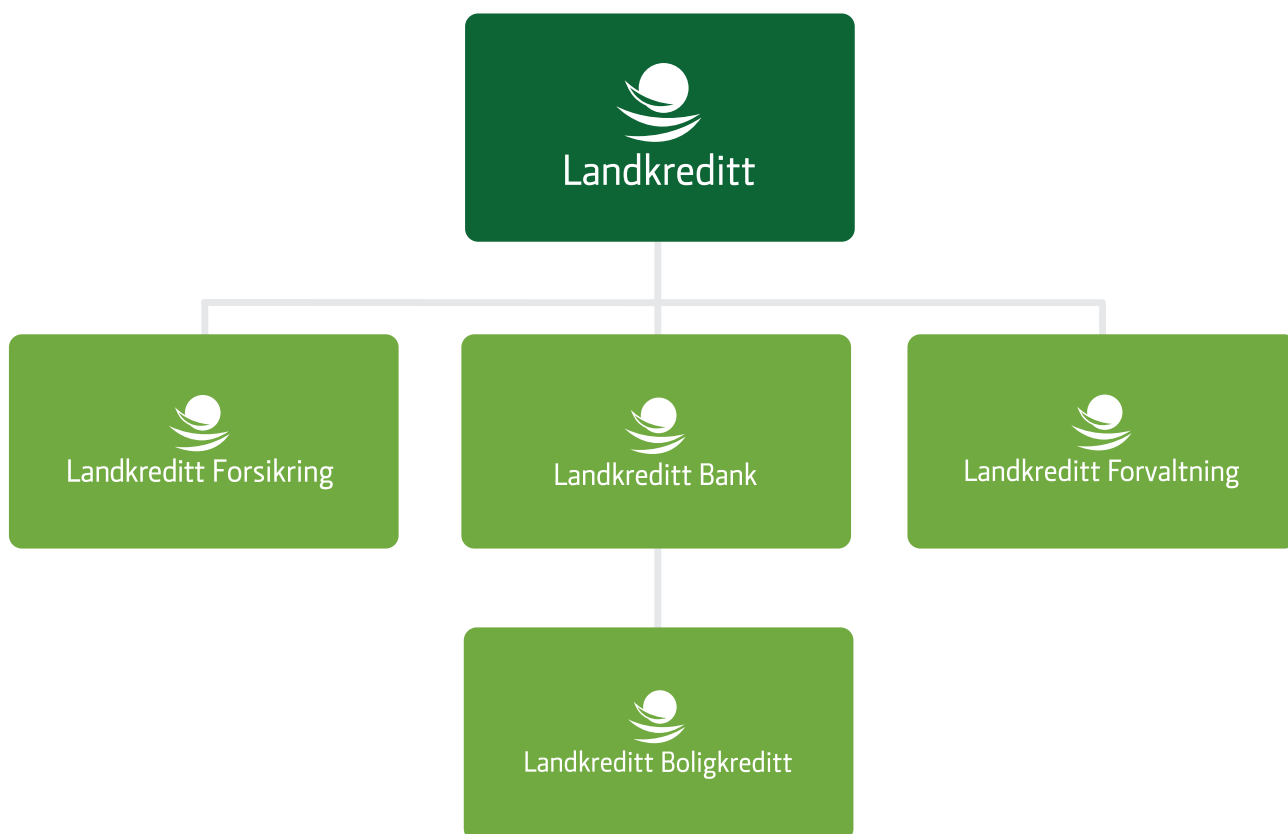
Styret i Landkreditt SA besluttet implementering av regelverket som følger av Basel II, pilar 1 i august 2006 og pilar 2 i mai 2007. Første ICAAP-rapport ble avgitt i august 2007. Det har i alle påfølgende år vært gjennomført omfattende ICAAP-prosesser. Som i foregående år har årets ICAAP-prosess delvis vært

gjennomført i form av flere to-dagers seminarer for styrene og ledergruppen med presentasjoner inklusive konkrete vurderinger, diskusjoner og beslutninger. I prosessen er det benyttet både interne og eksterne ressurser.

Pr 31. desember 2018 består Landkredittkonsernet av følgende selskaper:

ORGANISASJONSKART KONSERNET LANDKREDITT

PR. 31. DESEMBER 2018

Landkreditt SA har i løpet av 2018 kjøpt seg opp i Landbruksforsikring slik at selskapet er et datterselskap – Landkreditt Forsikring AS. Videre har Landkreditt Bank solgt seg ut av Landkreditt Finans AS.

4 NÅVÆRENDE KAPITALSITUASJON

Landkredittkonsernets finansielle posisjon og utvikling må ses i nær sammenheng med strategien om å bidra til bedre økonomi for medlemmene og landbruket generelt, men fremtidig vekst og utvikling skal baseres på tilstrekkelig inntjening. Den samlede virksomheten skal baseres på en sunn økonomisk utvikling som sikrer konsernets formål i et langsiktig perspektiv.

Soliditeten i alle finansforetakene i konsernet skal opprettholdes gjennom godhet i drift som sikrer en god lønnsomhet, basert på en lav risikoprofil. Det er avgitt uttalelse fra morselskapet til Landkreditt Bank om at man over langtidperioden fram til 2022 ikke ønsker å ta ut utbytte.

KAPITALDEKNING 31.12.2018

MILLIONER KRONER	LANDKREDITT KONSERN	LANDKREDITT BANK KONSERN	LANDKREDITT BANK	LANDKREDITT BOLIGKREDITT
Ansvarlig kapital	3 202	2 853	2 731	322
Kjernekapital	2 951	2 602	2 480	322
Ren kjernekapital	2 752	2 403	2 281	322
Innbetalt egenkapital	0	1 380	1 380	200
Opptjent egenkapital i form av tilbakeholdte resultater	2 796	1 064	969	122
Minoritetsinteresser som kan medregnes i ren kjernekapital	0	0	0	0
Justeringer i ren kjernekapital knyttet til regulatoriske filtre	-3	-3	-3	0
Andre immaterielle eiendeler	-41	-38	-38	0
Pensjonsmidler	0	0	0	0
Evigvarende fondsobligasjoner	199	199	199	0
Ansvarlig lånekapital	251	251	251	0
Samlet beregningsgrunnlag	14 111	13 559	12 076	1 668
Beregningsgrunnlag for kreditt-, motparts- og forringelsesrisiko	13 315	12 796	11 449	1 628
Institusjoner	183	183	239	1
Foretak	19	19	19	0
Massemarkedsengasjementer	4 695	4 695	4 695	0
Engasjementer med pantesikkerhet i eiendom	6 981	6 981	5 354	1 627
Forfalte engasjementer	274	274	274	0
Obligasjoner med fortrinnsrett	166	165	165	0
Andeler i verdipapirfond	393	344	344	0
Egenkapitalposisjoner	465	0	0	0
Øvrige engasjementer	139	135	359	0
Beregningsgr. for posisjons-, valuta- og varerisiko	0	0	0	0
Valuta	0	0	0	0
Beregningsgrunnlag for operasjonell risiko				
Basismetode	796	763	627	40
Ren kjernekapitaldekning	19,51	17,72	18,89	19,32
Kjernekapitaldekning	20,92	19,19	20,53	19,32
Kapitaldekning	22,70	21,04	22,61	19,32

Vi er ikke underlagt spesielle eksterne kapitalkrav utover generelle minimumskrav som følger av lover og forskrifter samt Finanstilsynets pilar 2-vedtak. Det foreligger ikke lovmessige

hindringer for hurtig overførsel av ansvarlig kapital eller tilbakebetaling av gjeld mellom morselskap og datterselskaper. av gjeld mellom morselskap og datterselskaper.

5 INNFAISING NYE ØG ØKENDE FORMELLE KAPITALKRAV

Den vedtatte formelle opptrappingsplan i EU og norsk regelverk er som følger:

PROSENTER	1. JULI 2013	1. JULI 2014	1. JULI 2015	1. JULI 2017	31. DES 2018	31. DES 2019
Minimumskrav	4,50	4,50	4,50	4,50	4,50	4,50
Kapitalbevaringsbuffer	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Systemrisikobuffer	2,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Sum ren kjernekapital	9,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Hybridkapital	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50
Tilleggskapital	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Sum kapitalkrav	12,50	13,50	13,50	13,50	13,50	13,50
Motsyklisk buffer, ren kjerne	0,00	0,00	1,00	1,50	2,00	2,50
Samlet kapitalkrav	12,50	13,50	14,50	15,00	15,50	16,00
Systemviktige banker, ren kjerne	0,00	0,00	1,00	2,00	2,00	2,00
Samlet kapitalkrav systemviktige	12,50	13,50	15,50	17,00	17,50	18,00

Styret i Landkreditt SA har foretatt en gjennomgang av alle typer risikoer som er knyttet til virksomheten, vurdert regulatoriske krav og markedets forventninger. Styret har i tråd med Finanstilsynets pilar 2 vedtak fra mars 2017 besluttet å opprettholde at den rene kjernekapitaldekningen i Landkredittkonsernet til enhver tid skal

tilfredsstille de formelle minimumskravene tillagt pilar 2-kravet fra Finanstilsynet (for tiden 2,8 prosent) samt et internt bufferkrav på 0,5 prosentpoeng. I bankkonsernet gjelder tilsvarende metodikk hensyntatt at pilar 2-kravet fra Finanstilsynet er 0,1 prosent lavere enn i Landkredittkonsernet.

6 FORVENTEDE ENDRINGER I RAMMEBETINGELSER, FORRETNINGSSTRATEGIER OG PLANER

1. januar 2008 ble Landkreditt organisert som finanskonsern etter holdingmodellen med samvirkeforetaket Landkreditt SA (samvirke av låntakere) som konsernspiss. Samvirkeforetakets formål er å bidra til bedret økonomi for sine medlemmer. Det er erkjent at medlemsgrunnlaget til den opprinnelige kredittforeningen ikke er stort nok til å bære kostnadene med en mer omfattende finansvirksomhet. Vi har derfor også rettet vår virksomhet mot personmarkedet og markedet for små og mellomstore bedrifter tilknyttet landbruket. Produktbredde er delvis etablert gjennom våre datterselskaper for å diversifisere og øke øvrige inntekter. I noen grad baseres økt produktbredde på samarbeid med selskaper utenfor konsernet.

Det forventes ikke endringer i rammevilkårene for Landkreditt som finanskonsern ut over de endringer som vil være generelle for finansbransjen. Konsernet tilpasser seg nye regelverk og har implementert endringer i konsernets strategi slik at nye kapitalkrav og medfølgende behov for økt lønnsomhet oppfylles. Sammenlignet

med øvrige mellomstore banker/finanskonsern er vår kapitaldekning god. Det samme gjelder utvikling på enkelte øvrige sammenlignbare nøkkeltall. CRD IV har medført økte minimumskrav til egenkapital og likviditet, samt skjerpede krav til risikostyring. Over tid kan økte krav til ren kjernekapital kun løses gjennom økt inntjening, eventuelt i kombinasjon med redusert vekst. Bankkonsernet har de siste årene blitt tilført mer ren kjernekapital ved at morselskapet i Landkredittkonsernet har frigjort kapital. Det er styrets vurdering at bankkonsernet har lagt et grunnlag for økte skalfordeler gjennom betydelig vekst de siste årene. Dette vil øke konkurranseevnen og over tid forbedre konsernets resultater og kapitaldekning. Med de planer som foreligger vil konsernet ha tilstrekkelig ren kjernekapital til å møte alle regulatoriske krav til kapital. Landkredittkonsernet har betydelige likvide midler. Parallelt med vekststrategien har vi betydelig fokus på økt digitalisering, automatiserte prosesser og selvbetjente løsninger for våre kunder. Vi skal ha høy effektivitet og være en kostnadseffektiv aktør for å sikre vår konkurranseevne. Fra 2019 planlegger vi med videre vekst

på mellom 6-7%. Dette ventes å være på linje med gjennomsnittet i bransjen og nødvendig utvikling for å opprettholde effektivitet.

I markedet er det stor konkurranse med både nye og mange veletablerte banker. Store endringer i omfang og kompleksitet knyttet til lover, forskrifter og beste praksis gir de større bankene et konkurransefortrinn som medfører skjerpet konkurranse for de små og mellomstore aktørene. Herunder inkluderes CRD IV som stiller økte krav til kompetanse og systemer for risikostyring. Kostnadene og risikoen knyttet til utvikling og anvendelse av IRB-modeller er et annet område. Mer konservative egenkapital- og likviditetskrav med tilhørende lavere avkastning og økte kapitalkrav gir lavere vekst eller krav til økt inntjening for bransjen.

Vi vurderer det som viktig at norske myndigheter bestreber seg på å praktisere et regelverk som i størst mulig grad gir like konkurransevilkår mellom aktørene i markedet med tilnærmet lik risikoprofil.

De mindre og mellomstore bankene, inkludert Landkreditt Bank, vil uten tilførsel av kapital måtte fokusere på balansert vekst i forhold til inntjening og risiko. Konkurransen om totalkunden og krav til produktbredde hos kundene vil som følge av dette bli enda tydeligere i årene som kommer.

De fleste sparebankene er mindre enn Landkreditt Bank, målt etter egenkapital og/eller balanse, men oppveier noe av størrelsesulempen gjennom strategiske samarbeid. Med høye krav til egenkapital og likviditetsbufferer samt økende krav til rapportering og regelverksoppfølging forventer vi at flere sparebanker vil slå seg sammen. Dette vil fortsatt gi sterke lokale aktører, men kan samtidig påvirke den lokale kundemasse og skape markedsmuligheter for en landsdekkende og aktiv nisjebank som Landkreditt Bank. Landkreditt har en strategi hvor vi i størst mulig grad ønsker å stå på egne ben, men vil søke allianser eller medeiere hvis dette er nødvendig eller rasjonelt.

I bankkonsernet har vi målsatt at vi skal ha en høy innskuddsdekning. Dette reduserer likviditetsrisikoen ved unormale forhold i innlånsmarkedet. Vi skal ha lav/moderat kredittrisiko med mål om en vekst som er tilpasset utviklingen i lønnsomhet og egenkapital. Vår inntjening skal økes gjennom proaktiv kundejobbing for å øke antall total kunder og produktbredde. Vi har en solid kundeportefølje med lave tap. Landkreditt Banks misligholdsandel skal over tid ikke være høyere enn snittet for bankbransjen.

7 KAPITALPLAN

Landkredittkonsernet sikter mot en ren kjernekapitaldekning som innebærer at konsernet fortsatt vil ha en tilstrekkelig god inntjening og soliditet de kommende årene, samtidig som man skal kunne motstå eventuelle tilbakeslag. Den rene kjernekapitaldekningen pr 31. desember 2018 utgjorde 19,51 prosent. Den høye dekningen utgjør et mulighetsrom for å kunne bygge et noe større og mer konkurransedyktig konsern i løpet av de neste årene.

Landkreditt SA er et samvirkeforetak av låntakere. Egenkapitalen på 1,7 milliarder kroner er bygd opp gjennom løpende virksomhet fra 1915. Foretaket er medlemsstyrt, men organiseringen som forening åpner ikke for innhenting av medlemskapital. Omorganisering til andelslag, for på den måten å kunne hente inn medlemskapital, vurderes ikke som aktuelt. Morselskapet baserer seg på at all egenkapital skal være ren kjernekapital, mens det for datterselskapene er anledning til å ta inn andre aksjonærer og å benytte andre former for kjernekapital og tilleggskapital.

I langtidsplanen frem mot 2022 prioriteres datterselskapenes utvikling basert på tilstrekkelig inntjening.

Den rene kjernekapitaldekningen skal til enhver tid minimum tilfredsstille de formelle minimumskravene tillagt pilar 2-kravet fra Finanstilsynet (for tiden 2,8 prosent) samt et internt bufferkrav på 0,5 prosentpoeng. Minimumsnivået vil kunne bli påvirket av de formelle endringene i kravene til den motsykliske kapitalbufferen.

Det er styrets oppfatning at de vedtatte interne minimumsnivåene for kapitaldekning representerer et forsvarlig minimumsnivå for konsernet og de enkelte berørte selskaper. Det er implementert endringer i strategi slik at nye kapitalkrav og medfølgende behov for økt lønnsomhet vil bli oppfylt.

Minimumsnivåene for kapitaldekning er også vurdert ut ifra en forventning om at de med nytt regelverk vil være tilstrekkelig i forhold til potensielle investorer i nye sertifikat- og obligasjonsinnlån, med sikte på å kunne oppnå konkurransedyktige betingelser.

I forbindelse med CRD IV ble et nytt kapitalmål, uvektet kjernekapitalandel, innført fra 30. juni 2017. Rapportering til norske myndigheter ble gjennomført fra og med 3. kvartal 2014. Det formelle minimumskravet utgjør 5 prosent. Det interne minimumskravet utgjør 6 prosent.

Konsernets hovedstrategi er at soliditeten i alle finansforetakene i konsernet skal opprettholdes gjennom godhet i drift som sikrer årlig positiv inntjening. Det er intensjonen fra morselskapet om at man over langtidsplanperioden fram mot 2022 ikke ønsker å ta ut utbytte fra finansforetakene i konsernet, men at man forventer en oppbygging av egenkapital tilsvarende et gjennomsnittlig overskudd etter skatt for perioden på ca. 8 prosent av egenkapitalen. Hovedkilden for ren kjernekapital vil således være egen inntjening.

Det meste av morselskapets egenkapital er investert i aksjer i datterselskaper. Morselskapets vesentligste risiko er derfor at deler av kapitalen går tapt gjennom driftsunderskudd i de aktuelle datterselskapene. Med mindre slike underskudd ikke trekker kapitaldekningen under vedtatt minimumsnivå, utløses ingen behov for tiltak på konsolidert nivå. Dersom grensen utfordres, er det først og fremst angjeldende selskap som må iverksette tiltak. Det vil imidlertid være et potensiale for hjelp fra de øvrige selskapene

i konsernet. Dersom avviket fra målsatt nivå skyldes langvarig situasjon, vil det være styrende for styrken i og valget av korrigerende tiltak både i det aktuelle selskapet og eventuelt også i de andre selskapene i konsernet.

Vi vil i en presset situasjon kunne bedre den rene kjernekapitaldekningen ved å iverksette balansetilpasninger.

8 RISIKOSTYRING OG INTERN KONTROLL

Finansiell virksomhet innebærer et behov for styring, forvaltning og kontroll av risiko. God risikostyring skal være et strategisk virkemiddel for å øke verdiskapningen i vår virksomhet. Intern kontroll skal bidra til å sikre effektiv drift, kontrollere de mest vesentlige risikoer av betydning for oppnåelse av våre mål, sikre intern og ekstern rapportering av høy kvalitet samt bidra til at alle relevante lover, forskrifter og interne retningslinjer overholdes. Den samlede risikoen tallfestes i form av et kapitalbehov knyttet til alle vesentlige risikoer. Styrene i datterselskaper som er omfattet av kapitalkravregelverket skal tiltre prinsippene dog tilpasset det enkelte selskaps situasjon. Styringsprinsippene vurderes årlig.

Lønnsomheten i virksomheten er blant annet avhengig av evnen til å identifisere, styre og prise risiko som oppstår i forbindelse med finansielle tjenester. Vi har som mål at konsernets virksomhet skal ha en lav risikoprofil. Risikoprofilen vil dog være sterkt påvirket av morselskapets strategiske målsettinger med hensyn til leveranse av finansielle tjenester til landbruket og organisasjonsformen som innebærer at en vesentlig andel av kundene i Landkreditt Bank gjennom sitt pantelån og/eller driftskreditt blir medlemmer og således får innflytelse på virksomhetens målsettinger.

Tilgjengelig kapital prioriteres primært for å kunne ta kreditt- og forsikringsrisiko. Ingen enkelthendelser skal kunne ha vesentlig effekt på konsernets finansielle stilling.

Styret i Landkreditt er konsernets øverste ansvarlige organ for forretningsdriften, inklusive all løpende styring og kontroll. Styret i Landkreditt har ansvar for å påse at konsernet har en egenkapital som er forsvarlig ut i fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i konsernet og å påse at kapitalkrav som følger av lover og forskrifter blir overholdt. Innenfor rammer som fastsettes av konsernstyret er styrene i de operative datterselskapene ansvarlige for å etablere hensiktsmessige systemer for risikostyring og intern kontroll. Risikorammer som fastsettes på selskapsnivå skal være konsistente med konsernets overordnede målsettinger.

Styret i Landkreditt skal sikre at det er etablert egne revisjons- og risikoutvalg som skal bestå av tre styremedlemmer samt et godtgjørelsesutvalg bestående av alle styremedlemmer. Revisjons- og

risikoutvalgene er forberedende og rådgivende arbeidsutvalg for konsernstyret med det formål å føre en uavhengig kontroll med konsernets risikoeksponering, finansielle rapportering og risikostyrings- og kontrollsystemer. Godtgjørelsesutvalget skal, innenfor styrenes ansvarsramme, styrke styrenes oppfølging av belønningspolitikken og den til enhver tid gjeldende godtgjørelsesordning i selskapene i konsernet.

Risikostyringen og internkontrollen er basert på prinsippet om tre forsvarslinjer. Førstelinen er representert ved de utøvende driftsfunksjoner som innenfor sine respektive forretnings- og driftsområder har ansvaret for oppnåelsen av de aktuelle strategier og målsettinger for virksomheten. Førstelinen har ansvaret for at det er etablert og gjennomføres forsvarlig risikostyring og intern kontroll på det enkelte område. Dette inkluderer også ansvaret for etterlevelse av lover og forskrifter, interne retningslinjer samt aktuelle bransjestandarder.

Vårt andrelinjeforsvar omfatter funksjoner for risikostyring og compliance. Andrelinjeforsvaret støtter førstelinjeforsvaret i etablering og gjennomføring av risikostyring og intern kontroll gjennom informasjons-, rådgivnings- og kontrollaktiviteter.

Vi har en risikokontrollfunksjon som skal sikre etterlevelse av strategi og retningslinjer for risikotaking i organisasjonen. Risikokontrollfunksjonen og utvikling av risikostyringsverktøy er organisert i en egen enhet som er uavhengig av de enheter som utøver forretningsvirksomheten. Funksjonens leder rapporterer direkte til konsernsjef og har adgang til å rapportere direkte til styret ved behov. Risikostyringsfunksjonens leder kan kun sies opp med styrets samtykke.

Landkreditt har en compliancefunksjon som identifiserer og vurderer etterlevelse av lover, forskrifter, interne retningslinjer og bransjestandarder.

Det foreligger retningslinjer, prosesser og planer for begge disse funksjonene. Risikokontroll- og compliancefunksjonene kan integreres i andre funksjoner så lenge det er tilrettelagt for nødvendig uavhengighet og ressursbruk til disse oppgavene.

Retningslinjene for risikokontrollfunksjonen og compliancefunksjonen fastsettes av styret i Landkreditt SA.

Internrevisjonen inngår sammen med styret som en del av tredje-linjeforsvaret.

Styret i Landkreditt og det enkelte selskap i konsernet gjennomgår årlig konsernets viktigste risikoområder og interne kontroll. Gjennomgangen har som målsetting å få dokumentert kvaliteten på arbeidet i de viktigste risikoområdene samt svakheter og forbedringsbehov i disse. Gjennomgangen skal sikre at endringer i risikobildet identifiseres slik at nødvendige forbedringstiltak iverksettes.

Konsernsjefen har ansvar for å iverksette risikostyring som bidrar til å oppfylle de målene styret i Landkreditt setter for konsernets virksomhet, herunder effektive styringssystemer og intern kontroll.

Ledelsen og styret for det enkelte selskap i konsernet skal sørge for å ha kunnskap om alle vesentlige risikoen innenfor eget ansvarsområde, slik at dette kan forvaltes på en økonomisk og administrativt ansvarlig måte. Konsernsjefen gir nærmere retningslinjer for gjennomføringen av overordnet strategi.

Alle områder i konsernet skal foreta en årlig risikogjennomgang som omfatter:

- risikovurderinger
- etablerte kontrolltiltak
- vurdering av egen etterlevelse av eksternt og internt regelverk
- planlagte forbedringstiltak
- faktisk gjennomføring av den etablerte internkontrollen

Rapporteringen skjer på selskapsnivå og danner grunnlaget for konsernsjefens rapport til styret i Landkreditt SA. Rapporteringen gjennomføres årlig.

Til hvert månedlige styremøte utarbeider risikokontrollenheten en risikoreport som dekker de mest vesentlige risikoområdene i konsernet og rapporterer eventuelle brudd på styrevedtatte rammer.

Uavhengig og effektiv revisjon bidrar til hensiktsmessig intern kontroll og pålitelighet i den finansielle rapporteringen. Internrevisor har sin instruks fra styret i Landkreditt som også godkjenner internrevisors årlige planer og budsjetter. Resultatene av revisjonsaktivitetene rapporteres løpende til styrene i relevante selskaper, styret i Landkreditt og den operative ledelsen.

9 KREDITTRISIKO

Kredittrisiko er definert som risikoen for tap fordi debitor/motpart ikke er i stand til å oppfylle sine forpliktelser.

Vi benytter standardmetoden for beregning av det regulatoriske kapitalkravet.

Utlånsporteføljene består i hovedsak av utlån sikret i realpant og med en forsiktig belåningsgradsprofil. 63 prosent av boliglånporteføljen har en belåningsgrad innenfor 60 prosent og 97 prosent innenfor 80 prosent. Tilsvarende er 92 prosent av landbruksporteføljen belånt innenfor 80 prosent.

En lav risikoprofil skal også kjennetegne alle deler av bankens øvrige virksomhet. Ulike former for tap skal over tid plassere Landkreditt Bank bedre enn middel av norske banker.

Utlån til boligformål styres etter risikorammer og retningslinjer for kredittgivning nedfelt i bankens kredittpolicy, herunder krav til betjeningsevne, grenser for belåningsgrad, avvikshåndtering og rapportering som er innenfor retningslinjer gitt i rundskriv fra Finanstilsynet "Retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for lån til boligformål".

Utlån til næringsformål, som i hovedsak gis med pant i eiendom,

har i utgangspunktet samme regler nedfelt i bankens kredittpolicy, men her vil tekniske verdier ved en nyinvestering kunne overstige realverdien vesentlig (den markedsverdi man over tid kan forvente å oppnå). Her vil derfor trygghet for langsiktig inntjening, uavhengig av eierskifter, være et vesentlig element i risikovurderingen.

Banken yter kun unntaksvis store lån, det vil si lån som er større enn 10 prosent av bankens ansvarlige kapital.

Landkreditt Bank forvalter og kredittbehandler alle boliglån som gis av Landkreditt Boligkreditt. Gjeldende kredittrammer, herunder risikoeksponering er gitt for begge selskaper under ett.

Landkreditt Bank har en portefølje av rentebærende verdipapirer og rentefond. Porteføljen fungerer i hovedsak som en likviditetsbuffer med en lav til moderat samlet risikoprofil.

Landkreditt har en tapshistorikk sett over flere år, som fremviser svært lave tap. Dette gjelder så vel utlån til personmarkedet som utlån til næringsformål (i hovedsak primærlandbruket).

Bankens kredittpolicy og rutiner for håndtering av kredittgivning ligger beskrevet på vårt intranett, enkelt tilgjengelig for alle ansatte. Det foretas interne stikkprøvekontroller av etterlevelse av

kredittpolicy, hvor det hvert kvartal trekkes ut et visst antall kredittsaker. I tillegg gjennomfører internrevisjonen med jevne mellomrom også oppfølging av dette området. Med bakgrunn i policy, måltall og årlig risikoanalyse foretas oppfølging og rapportering til ledelse og styret vedrørende utvikling av rentemarginer, volumutvikling i ulike segmenter og mislighold månedlig.

Landkreditt Bank har historisk hatt et forholdsvis høyt misligholdsnivå innenfor landbruk. Tiltak ble iverksatt i 2010 for å reversere utviklingen. Andel netto mislighold over 90 dager i prosent av brutto utlån er redusert fra 2,76 prosent til 0,39 prosent for Landkreditt Bank og Landkreditt Boligkreditt sett under ett i samme periode.

UTLÅN TIL KUNDER – SPESIFIKASJON INNEN RISIKOGRUPPER PR 31.12.2018

LANDBRUKSKUNDER Millioner kroner	ENGASJEMENT	PROSENT- ANDEL	BRUTTO UTLÅN	POTENSIELL EKSPONERING	NEDSKRIVNINGER	MAKSIMAL EKSPONERING
Lav risiko	11 680	73,4	9 745	1 935	11	11 669
Lav til middels risiko	2 742	17,2	2 544	198	4	2 738
Middels risiko	867	5,4	817	49	2	865
Høy risiko	632	4,0	600	32	33	599
Usikrede kortkreditter	0	0,0	0	0	0	0
Sum landbrukskunder	15 921	100,0	13 706	2 214	50	15 871

NÆRINGS LIVSKUNDER Millioner kroner	ENGASJEMENT	PROSENT- ANDEL	BRUTTO UTLÅN	POTENSIELL EKSPONERING	NEDSKRIVNINGER	MAKSIMAL EKSPONERING
Lav risiko	513	67,4	399	114	2	511
Lav til middels risiko	122	16,0	111	11	0	122
Middels risiko	75	9,9	74	1	0	75
Høy risiko	51	6,7	48	3	10	41
Usikrede kortkreditter	0	0,0	0	0	0	0
Sum næringslivskunder	761	100,0	632	129	12	749

PERSONMARKEDSKUNDER Millioner kroner	ENGASJEMENT	PROSENT- ANDEL	BRUTTO UTLÅN	POTENSIELL EKSPONERING	NEDSKRIVNINGER	MAKSIMAL EKSPONERING
Lav risiko	8 591	78,9	7 443	1 148	3	8 587
Lav til middels risiko	1 728	16,0	1 658	70	1	1 727
Middels risiko	470	4,3	459	11	0	470
Høy risiko	90	0,8	85	5	9	81
Usikrede kortkreditter	3	0,0	2	1	0	3
Sum personmarkeds kunder	10 882	100,0	9 647	1 235	13	10 869

UTLÅN TIL KUNDER FORDELT PÅ SEKTOR/NÆRING 2018

Millioner kroner	BRUTTO UTLÅN	POTENSIELL EKSPONERING	MISLIGHOLDTE ENGASJEMENTER	NEDSKRIVNINGER
Personmarkedskunder	9 647	1 231	53	13
Næringslivskunder	14 339	2 328	90	62
Sum	23 986	3 559	143	75
Landbruk	13 707	2 206	82	50
Industri	48	15	0	0
Bygg og anlegg, kraft, vannforsyning	208	16	7	10
Varehandel, hotell- og restaurantdrift	74	18	0	0
Eiendomsdrift	198	25	0	1
Tjenesteytende næringer	104	48	1	1
Øvrige kundegrupper	0	0	0	0
Sum næringslivskunder	14 339	2 328	90	62

ENDRINGER I TAPSAVSETNINGER

Millioner kroner	TRINN 1 <i>Klassifisering ved førstegangs balanseføring og friske lån</i> <i>Forventet tap over 12 måneder</i>	TRINN 2 <i>Vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangs balanseføring</i> <i>Forventet tap over levetiden til instrumentet</i>	TRINN 3 <i>Vesentlig økning i kredittrisiko siden første gangs balanseføring og objektive bevis på tap</i> <i>Forventet tap over levetiden til instrumentet</i>	TOTALT
Tapavsetning pr. 1.1.2018	17	7	49	73
Endring i måling og forventet tap knyt. til overf. mell. trinnene:	0	0	0	0
Overført til trinn 1	1	-1	0	0
Overført til trinn 2	-1	1	0	0
Overført til trinn 3	0	0	0	0
Netto overført	0	0	0	0
Netto endring på finansielle eiendeler som ikke er fraregnet	-1	2	8	9
Nye finansielle eiendeler utstedt eller kjøpt	4	0	2	6
Fin. eiendeler som er fraregnet i perioden	-2	-1	-8	-11
Netto endring på ubenyttede rammer/kreditter	0	0	0	0
Konstaterte tap	0	0	4	4
Inngått på tidligere konstaterte tap	0	0	-1	-1
Endringer i model/risikoparametere	0	0	0	0
Salg av konsernselskap	-1	0	0	-1
Andre justeringer	0	0	0	0
Tapsavsetninger pr. 31.12.18	17	8	50	75
Tap på utlån pr 31.12.2018				8

PERSONMARKEDET

Bankens utlånsportefølje i personmarkedet består i all hovedsak av boliglån. 63 prosent av boliglånsporteføljen har en belåningsgrad innenfor 60 prosent og 94 prosent av porteføljen er innenfor 80 prosent i belåningsgrad. 77 prosent av utlånsporteføljen innenfor personmarkedet er gitt til kunder i Oslofjordområdet. Geografisk beliggenhet og belåningsgrad gjør porteføljen robust både i forhold til å tåle et betydelig verdifall og i forhold til omsetteligheten i et vanskelig boligmarked. Et korrektiv i forhold til verdisetning av

boligeiendommer er modellen for verdifastsetting hos Eiendomsverdi gjennom vasking av panteverdier i boligkredittoforetaket. Banken har en kredittpolicy for utlån til boligformål med et utvidet krav til øvre tak for belåningsgrad (maksimum 80 prosent og 85 prosent i førstehjemslån) i forhold til gjeldende forskrift for forsvarlig boligfinansiering. Fra 2016 er beste pris redusert fra 80 til 75 prosent belåning og veksten kommer fra kunder i gruppen under 75 prosent belåning vesentlig beliggende på østlands-

området. Alle engasjementer med restanser eller overtrekk eldre enn 30 dager er hver for seg gjenstand for kvartalsvis gjennomgang og vurderinger for å avdekke om det eventuelt foreligger underdekning i forhold til verdivurderte sikkerheter. Eventuell underdekning tapsavsettes.

NÆRINGSGLIV

Vi retter i hovedsak vår virksomhet mot norsk landbruk og andre små- og mellomstore bedrifter med landbruks- eller bygderelasjon. Viktigste bransjer er, i tillegg til landbruk og landbruksrelatert virksomhet, entreprenører, industri, småkraftverk og eiendom.

Vår eksponering mot landbruksmarkedet er i hovedsak i områder hvor prisene på konsesjonspliktige landbrukseiendommer med god beliggenhet har steget de siste årene. Større vekt på beliggenhet og økt aksept av høyere boligverdier, med en markedstilpasset verdsetting, har vært med på å gi høyere pris på eiendommer med god beliggenhet. Boligverdien utgjør i gjennomsnitt 1/3 av godkjent verdigrunnlag. Det er styrets vurdering at belånte panteverdier på medlemslånene ikke er utsatt for vesentlig risiko for verdifall. I henhold til landbruksbarometeret 2019 har 46 prosent av bøndene landbruk som eneste inntekt.

39 prosent har mindre enn 25 prosent av inntektene sine fra gården og kun 21 prosent har mer enn 75 prosent av inntektene sine fra gården. Andel bønder med inntekt utenfor gården varierer betydelig med type produksjon. I tillegg til lønnet arbeid oppgir 54 prosent av bøndene å ha tilleggsnæring på gården, vesentlig leiekjøring, snøbrøyting, skog og utleie av bolighus, driftsbygning, areal eller bortfeste av tomter. Bondens inntekter er således varierte og demper risiko for utfordringer med betjening av renter/gjeld. Dette gjør kundene mindre sårbare i forhold til å tåle eventuelle svingninger i næringsinntektene. Tap på utlån til landbrukskunder har alltid vært lave, noe som viser god betalingsvilje hos låntakerne. At låntager oftest også benytter eiendommen som bolig og at den har gått i arv gjennom flere generasjoner, er med på å styrke betalingsviljen. Det legges videre til grunn at kunden skal tåle en renteøkning på minimum 5 prosent i tillegg til dagens rentenivå.

Porteføljen er etter styrets vurdering robust i forhold til en konjunkturedgang og det ligger ingen signaler i porteføljen eller endring i rammevilkår som tilsier systematiske tap.

92 prosent av landbruksporteføljen ligger innenfor en belåningsgrad på 80 prosent. 82 prosent av primærlandbruksporteføljen er lokalisert i områder som er å anse som de mest solide landbruksområdene, herunder sentrale Østlandet, Rogaland og Trøndelag. Utviklingen av trekket på driftskreditten, som er bondens finansiering av daglig drift, er tilnærmet uendret (40 - 48 prosent) de siste tre årene, og disponibel likviditet (innskudd) på samme produkt har i store deler av 2018 ligget høyere enn i foregående år. Det foreligger ingen generell svekkelse av porteføljens betjeningsevne eller sikkerhetsverdier som tilsier et verdifall i porteføljen. Misligholdte lånekunder over 5 millioner kroner utgjør 46 prosent av totale mislighold, tilsvarende 8 engasjementer. Det foreligger etter styrets vurdering betryggende sikkerhet for alle engasjementene med pant i landbrukseiendom etter nedskrivning

av underdekning på til sammen 7,7 millioner kroner. Imidlertid ser styret at det kan foreligge en usikkerhet hva gjelder realisasjonsverdier på landbrukseiendommer som ligger gjeld sikkerhet for misligholdte engasjement med høy belåningsgrad og svakt grunnlag for betjeningsevne. Alle engasjement med restanser eldre enn 30 dager er hver for seg gjenstand for kvartalsvis gjennomgang og vurderinger for å avdekke om det eventuelt foreligger underdekning i forhold til verdivurderte sikkerheter. På engasjementer hvor det foreligger slik usikkerhet blir underdekning tapsavsett. Behovet for en nedskrivning vil være til stede dersom det avdekkes generell svikt i betjeningsevne i porteføljen og det samtidig foreligger en sannsynlig risiko for at det kan oppstå underdekning ved realisering av panteverdier som ligger til grunn som sikkerhet for denne porteføljen. Utlånsporteføljen blir verdsatt i henhold til regelverket for IFRS 9 og underlagt IFRS 9 modellnedskrivning. Om et verdifall skulle oppstå som følge av en vesentlig landbrukspolitisk omlegging, er det styrets vurdering at landbruksporteføljen med en forsiktig belåningsgrad, 92 prosent av pantelånene innenfor 80 prosent, en sentral geografisk beliggenhet og en detaljert kvartalsvis individuell gjennomgang, ikke vil medføre økt tapsrisiko.

Lån til øvrig næringsliv er, i tillegg til landbrukskunder med annen næringsvirksomhet utover gårdsbruk, lån til små og mellomstore bedrifter innen blant annet kraftverk, eiendom, industri og entreprenørvirksomhet. Også øvrige næringsengasjementer risikoklassifiseres basert på en analyse av drift, likviditet og soliditet, i tillegg til sikkerhet. Med bakgrunn i den forsiktighet som legges til grunn ved krav til sikkerhet, vurderes risikoeksponeringen på utlån til bedriftsmarkedet som lav.

Landkreditt Bank yter bare unntaksvis store lån og summen av store engasjementer skal maksimalt utgjøre 50 prosent av bankens ansvarlige kapital.

Det gjøres målinger av porteføljen i Landkreditt Bank etter type landbruksproduksjon og det foretas vurderinger av produksjonens følsomhet for endringer i handelspolitikk, landbrukspolitikk eller lokal praktisering av nasjonale regler.

FINANSINSTITUSJONER

Vi skal ha en lav risikoprofil i forhold til innskudd i andre finansinstitusjoner. Datterselskapene, med unntak av Landkreditt Bank (og til dels Landkreditt Boligkreditt og Landkreditt Forvaltning) har sine innskudd hovedsakelig i Landkreditt Bank. Landkreditt Bank har etablert maksimumsrammer knyttet til innskudd i andre banker. Rammen tar utgangspunkt i at motpart skal ha en offisiell rating som er A- eller bedre.

Vi har ikke fastsatt maksimale rammer med hensyn til innskudd i Norges Bank. Landkreditt Bank har imidlertid en kvote på 68 millioner kroner. Alle innskudd ut over dette forrentes p.t. til en negativ rente. Dette medfører at det sjeldent vil stå store innskudd i Norges Bank.

Pr 31.12 2018 hadde Landkreditt Bank 68 millioner kroner (66 millioner kroner pr 31.12.2017) i innskudd i Norges Bank. I tillegg hadde konsernet 914 millioner kroner (693 millioner kroner pr 31.12.2017) i innskudd i andre banker.

INVESTERINGER I SERTIFIKATER, OBLIGASJONER OG LIGNENDE

Kredittrisikoen knyttet til investeringer i verdipapirer skal være lav. Konsernstyret, med tilslutning fra de øvrige styrene i bankkonsernet, har vedtatte rammer for investeringer i rentebærende verdipapirer. Rammene justeres periodisk, minimum årlig. Rammene for investeringer i rentebærende verdipapirer tilpasses fortløpende utviklingen i krav til likviditetsstyring. I etterkant av finanskrisen, og som forberedelse til nye krav til likviditetsstyring (CRD IV) er den samlede rammen økt. Videre har det vært gjennomført en nedvekting i obligasjoner utstedt av andre banker til fordel for obligasjoner med fortrinnsrett og verdipapirer som kvalifiserer som nivå 1 likvide aktiva. Nedvektingen til fordel for aktiva som tilfredsstillende nye likviditetsstyringskrav (LCR) innebærer lavere forventet avkastning på porteføljen. Dette er i et begrenset omfang søkt motvirket ved at rammene for investeringer i high-yield obligasjoner og fondsobligasjoner/ansvarlige lån er økt. Samlet vurderes imidlertid kredittrisikoen å være lavere enn i årene før tilpasningene ble påbegynt.

Pr 31.12.2018 utgjorde den samlede porteføljen 2.649 millioner kroner (2.348 millioner kroner pr 31.12.2017). Porteføljen besto av 440 millioner kroner i sertifikater utstedt av den norske stat, 96 millioner kroner i fond med obligasjoner garantert av stater, 1.631 millioner kroner i obligasjoner med fortrinnsrett, 135 millioner kroner i fondsobligasjoner samt 347 millioner kroner i andeler i rentefond.

Styrene i de aktuelle selskapene mottar til hvert styremøte oversikter med hensyn til utviklingen i porteføljenes størrelse og avkastning. Videre mottar styrene kvartalsvis detaljerte oversikter med hensyn til porteføljenes sammensetning samt en uavhengig rapportering i forhold til overholdelse av rammer.

MOTPARTS-/OPPGJØRSRISIKO

Motparts-/oppgjøringsrisiko oppstår primært i forbindelse med transaksjoner knyttet til rentebytteavtaler knyttet til obligasjonsinnlån i Landkreditt Bank. Motivene for avtalene er reduksjon av renterisiko mellom innlån og utlån. Det foreligger ingen rammer for å gjøre rentebytteavtaler eller andre derivater ut over rentesikring mellom innlån og utlån. Den vedtatte rammen tar utgangspunkt i at motpart skal ha en offisiell rating som er A- eller bedre.

I takt med innfrielse av obligasjonslån og økt innskuddsdekning er omfanget av rentebytteavtaler redusert de siste årene. Av løpende avtaler forfalt de siste i juni 2014. Ingen selskaper i konsernet har inngått rentebytteavtaler pr 31.12.2018.

LIKVIDITET BALANSE MILLIONER KRONER

31.12.2018

Innskudd i sentralbanker	68
Verdipapirer utstedt av det offentlige	536
Andre verdipapirer godkjent for deponering i Norges Bank	1 631
Andre rentebærende verdipapirer ikke godkjent for deponering	989
Omsettelige aksjer og andeler	235
Innskudd i andre banker enn sentralbanker	926
Sum	4 385

Restrisiko er definert som risikoen for at sikkerheter det tas hensyn til ved fastsettelse av kapitalkrav for kredittisiko, er mindre effektive enn forventet.

Utlån til personmarkedet sikret med pant innenfor 80 prosent av verdien på boligen, utgjør 94 prosent av totale boliglån. Hertil kommer også en ubenyttet boligkredittramme hvorav 97 prosent er sikret innenfor 80 prosent av verdien på boligen. Av resterende boliglån utgjør lån klassifisert som misligholdt 0,46 prosent, jfr. definisjonen av mislighold.

Et verdifall i størrelsesorden 20 prosent vil medføre at deler av, eller en økt andel av boliglånet vektes opp fra 35 prosent til 75 prosent. Andelen av boliglånsvolumet som vektes 75 prosent øker med 4 prosent til 9 prosent som følge av boligprisfall på 20 prosent.

35 prosent vektet utlånsvolum til næringskunder representerer andelen boligverdi av sikkerheter i landbrukseiendommer. Denne

utgjør i gjennomsnittet 1/3 av verdien av en landbrukseiendom. Boligandelen av pantesikkerheten for et låneengasjement som er sikret med pant i en landbrukseiendom øker således med nedbetalingen. Dette medfører at 55 prosent av trukket utlånsvolum til næringskundene er pantesikret i bolig innenfor 80 prosent. Et verdifall på landbrukseiendommer vil i mindre grad påvirke boligverdien i eiendommene. Dette vil særlig gjelde eiendommer i sentrale områder hvor Landkreditt Bank er eksponert med en forholdsvis stor andel av sine engasjementer. Et verdifall vil være knyttet til redusert verdi i næringsgrunnlaget tilhørende den enkelte landbrukseiendom. Vi har imidlertid valgt å beregne et tilsvarende 20 prosent verdifall på boligdelen av pantesikkerheten som ligger til grunn som sikkerhet for låneengasjementene. Dette medfører imidlertid ingen endring av vektning av boligdelen av landbrukslånene da utlånene er innenfor 75 prosent av verdivurdert sikkerhet. Med bakgrunn i et scenario med et verdifall på 20 prosent på boligeiendommer, er avsetningsbehovet for restrisiko beregnet til å utgjøre et beskjedent beløp.

11 KONSENTRASJONSRIKIO

Konsentrasjonsrisiko er definert som risikoen for at kapitalbehovet beregnet under kredittisiko ikke er tilstrekkelig på grunn av svake eller manglende diversifiserings effekter fordi hele eller deler av porteføljen er konsentrert mot visse geografiske områder, bransjer, kunder, kundegrupper, produkter eller lignende.

BRANSJEMESSIG KONSENTRASJONSRIKIO

Landbruksnæringen har historisk tilpasset seg de rammebetingelser som skiftende politiske styrer har vedtatt. Ønsket om å drive familiegården, bidra til en bærekraftig utvikling av landbruket og å produsere mat for det norske markedet står sterkt. Dette er rotfestede verdier som ikke endres med skiftende regjeringer. Det vil også i framtiden være landbruk i Norge, ikke minst fordi forventet utvikling i verdens befolkning vil gjøre det nødvendig med matproduksjon der det er vekstivkår for dette. Næringen er derfor mindre konjunkturfølsom enn andre næringer, noe som er med på å redusere risikoen for tap. Strukturen kan dog bli endret avhengig av utviklingen i økonomi, konkurranse og rammevilkår for de ulike produksjonsretninger.

Det er en tendens mot færre og større enheter som investerer betydelig i landbruket. Vi vurderer store/komplekse engasjementer forsiktig.

Vi har i dag ingen egen modell som kan gi en tilstrekkelig kvalifisert beregning av tap som følge av risikomessig samvariasjon. Vi har derfor valgt å benytte Finanstilsynets beregningsmetodikk for å kvantifisere konsentrasjon mot enkelt næringer. Beregningen er gjort på kundenes totale eksponering og på konsernnivå. Som følge av at Landkreditt Bank sitt fundament er å skaffe finansiering til norsk landbruk, ligger det i sakens natur at en slik beregning avdekker en betydelig bransjekonsentrasjon. Landbruket i Norge er godt diversifisert i ulike produksjoner med ulik risiko for pris og volumsvingninger. Kjøttproduksjon 38 prosent (39 prosent i 2017) representerer størst totalinntekter

inklusive tilskudd, melk 28 prosent (29 prosent), hagebruk 15 prosent (13) og korn 10 prosent (9). Innenfor kjøttproduksjon er det god risikodiversifisering med ulike svingninger innenfor storfe (40 prosent), svin (32 prosent), fjørfe (18 prosent) og småfe (9 prosent). En stor overvekt av norske bønder driver med mer enn en produksjon og har således en god risikospredning i driften. Tapsrisiko i landbruksporteføljen gjelder stort sett kunder med låneengasjement over 9 millioner kroner tilsvarende 287 av bankens landbrukskunder. 75 – 80 prosent av disse kundene driver med mer enn en produksjon. Kredittisikoen i landbruksporteføljen er derfor godt diversifisert. I tillegg til lønnet arbeid oppgir 54 prosent (52 prosent i 2017) av bøndene å ha tilleggsnæring på gården, vesentlig leiekjøring, snøbrøyting, skog og utleie av bolighus, driftsbygning, areal eller bortfeste av tomter. Det er en voksende andel bønder hvor begge ektefeller/samboere har lønnet arbeid utenfor gården og hvor inntekt fra gården utgjør en stadig mindre andel av familiens totale inntekt. Dette gjør at det for en betydelig andel av landbruksporteføljen er liten forskjell mellom næringslån/landbrukslån og boliglån i betjeningsrisiko.

I 2016 ble konsesjonsgrensen for landbrukseiendommer økt fra 2,5 millioner til 3,5 millioner kroner. For eiendommer med «boligpreg» vil en markedsverdi være positivt sammenlignet med konsesjonspris hvor kontantstrøm fra landbruksdrift legges til grunn. Høy kompetanse innen landbruk defineres som et av våre viktigste konkurransefortrinn. Vi har spesialiserte långivere som ivaretar bransjee ekspertise som er med på å redusere risikoen for tap i porteføljen. For å overvåke risikoen i porteføljen foretas oppfølging av og analyser av kreditteksponeringen mot de ulike produksjonene. Dette gjør oss i stand til å overvåke både total eksponering og hvilke kunder som er eksponert mot ulike produksjoner. Våre landbrukskunder produserer ca. 20 ulike landbruksprodukter og i ca. 300 ulike kombinasjoner og som vi i analysene skalere ned til 9 hovedproduksjoner. Analysene gjør oss også i stand

til å selektere hvilke av kundene som er ensidig produksjonskonsentrert og risikofordele denne gruppen som gjelder 20-25 prosent av produsentene. Dette gjør at vi ved negative endringer av markedsmessig eller landbrukspolitisk karakter kan bidra til å redusere risikoen for tap.

Det er vår vurdering at landbruksnæringen er mindre konjunkturfølsom enn andre bransjer, etter som næringen er politisk styrt ut ifra sterke hensyn til forbrukerinteresser, samfunnsmessig kontroll og beredskap. Bransjen er dermed mer utsatt for endringer knyttet til politiske beslutninger og ikke markedsconjunktur.

GEOGRAFISK KONSENTRASJONSRISIKO

Vi ønsker innen landbruksområdet å ha en viss spredning over hele landet, men prioriterer markedsposisjon og de største engasjementene i de fylkene som har størst andel av landbruket. Dette faller sammen med sentrale deler av landet der prisene for landbrukseiendommer erfaringsmessig historisk har vært stigende.

Innen personmarkedet ønsker vi primært å dekke segmenter med lav til lav/middels risiko. Banken skal vise aktsomhet i områder med lav

omsetningshastighet av boliger. Eiendomsverdi skal benyttes og score for usikkerhetsklasse (omsetningshastighet i området) og objektrisiko (antatt dekning ved et eventuelt tvangssalg) skal hensyntas. Av den totale boliglånseksponeringen er 77 prosent gitt med pant i boliger i et geografisk område rundt Oslofjorden, herav 61 prosent i Oslo og Akershus. Våre kunderådgivere har høyest kompetanse innen boligmarkedet i dette området. Videre er omløpshastigheten normalt høy.

Vi har som ambisjon å øke markedsandelen innen landbruk og i gjennomsnitt for alle produksjoner for landet som helhet. Vår markedsandel i en rekke fylker er lav og det arbeides for at markedsposisjonen kan styrkes, likevel innen rammene for forsvarlig kreditt-risiko.

Som omtalt i foregående kapitler har vi noe varierende markedsandeler både målt etter geografi og produksjoner. I forhold til engasjementsstørrelser og de krav til sikkerhet og betjeningsevne som stilles ved vurdering av det enkelte engasjement, anses det ikke å foreligge geografisk risiko i porteføljen. Dette bekreftes også av vår taphistorikk, som ikke har noen geografisk overrepresentasjon.

12 MARKEDSRISIKO

Markedsrisiko er risiko for økonomiske tap som følge av endringer i markedsvariabler som for eksempel renter, valuta og finansielle instrumenter. Markedsrisiko er hovedsakelig knyttet til investeringer i verdipapirer. Investeringene er integrert i likviditetsstyringen, delvis motivert ut i fra krav til tilgjengelig likviditet og dels til forventninger til avkastning på ledig likviditet. Ved beregningene av minstekrav til egenkapital er det lagt til grunn Finanstilsynets 2 moduler for evaluering av markedsrisiko og evaluering av styring og kontroll.

VALUTARISIKO

Valutarisiko er definert som risiko for tap på grunn av ugunstige endringer i valutakurser. Landkreditt tar normalt ikke valutarisiko. Unntaket er knyttet til investeringer i aksjefond.

AKSJERISIKO

Aksjerisiko er definert som risikoen for tap på grunn av ugunstige endringer i aksjekurser. Vi har vedtatte rammer for investeringer i aksjer og aksjerelaterte instrumenter. I hall hovedsak er investeringene knyttet til godt diversifiserte norske aksjefond. Rammene vurderes periodisk, minimum årlig. Styrene mottar månedlig oversikter med hensyn til utviklingen i porteføljens sammensetning, størrelse og avkastning.

RENTERISIKO

Renterisiko er definert som risikoen for tap på grunn av en uventet endring i de generelle markedsrentene som vil kunne påføre oss tap. Vi har som retningslinje at risikoen knyttet til ugunstige endringer i markedsrentene skal være lav.

Balansen består i det alt vesentlige av utlån til kunder, innskudd fra kunder, obligasjonslån, innskudd i andre banker og investeringer i rentebærende så å si alle med flytende rente. Pr 31. desember 2018 har 98,0 prosent (98,0 prosent pr. 31. desember 2017) av aktivsiden renteregulering innenfor en tidshorison på 3 måneder. På passivasiden utgjør tilsvarende 90,6 prosent (89,0 prosent).

Verdien på investeringsporteføljen er også utsatt for risiko for økning i kredittspreader. De styrevedtatte rammene setter betingelser til kvaliteten (rating) på de verdipapirer vi kan investere i, men som vi så i løpet av høsten 2008, og i enkelte perioder senere år, kan også verdipapirer utstedt av sikre, gode låntagere være utsatt for betydelig økning i kredittspreaderne.

Rammene justeres periodisk, minimum årlig og styrene mottar kvartalsvis oversikt over renterisikoen for den samlede balansen.

13 OPERASJONELL RISIKO

Med operasjonell risiko forstås risiko for tap som følge av utilstrekkelige rutiner eller systemer og menneskelig feil eller svikt.

Vi benytter basismetoden for beregning av kapitalkrav knyttet til operasjonell risiko.

Vi skal til enhver tid ha oversikt over den operasjonelle risikoen som er knyttet til virksomheten. Det er etablert et rammeverk bestående av relevante systemer for å identifisere, måle og vurdere operasjonell risiko. Vurdering skal minimum gjøres årlig i forbindelse med vår gjennomgang av samlet kapitalbehov i forhold til risiko-profil (ICAAP).

Etablert rammeverk inkluderer en strategi for styring av operasjonell risiko som dekker hele virksomheten og som omfatter:

- rammer og retningslinjer for styring av operasjonell risiko
- system for kontroller, registrering, rapportering og oppfølging
- vår forretningsmodell, virksomhetsområder og konkurranseforhold
- vår risikokultur

Rammeverket revideres jevnlig i lys av endrede rammebetingelser, makroøkonomiske utsikter, utviklingen innenfor strategiske satsningsområder, vår soliditet og økonomiske utvikling.

Operasjonell risiko er vidtfavnende og berører overordnet styring og kontroll innenfor flere ulike risikoområder. Risikovurderingen retter seg ikke mot et spesielt virksomhetsområde, men omfatter ulike kategorier av hendelser som kan påvirke flere enheter. Vi deler operasjonelle risikohendelser inn i ulike tapshendelseskategorier i samsvar med Finanstilsynets modul for operasjonell Risiko.

Vår virksomhet skal ha en sterk risikostyringskultur i hele organisasjonen fra ledergruppen og ned i den enkelte avdeling og seksjon. Ledelsen skal sørge for at retningslinjer, prosesser og systemer for styring av operasjonell risiko er effektivt implementert på alle beslutningsnivåer i organisasjonen. Vi skal ha en sunn organisasjonskultur hvor alle ansatte er kjent med våre etiske retningslinjer. Våre godtgjørelsesordninger skal bidra til god styring og kontroll, motvirke uønsket høy risikotaking og bidra til å unngå interessekonflikter. Ledelsen i det enkelte selskap i konsernet skal sørge for en klar, effektiv og robust styringsstruktur med definerte, transparente og konsistente ansvarlinjer som er godkjent av styrene.

Ledelsen er ansvarlig for å implementere og vedlikeholde retningslinjer, prosesser og systemer for styring av operasjonell risiko i hele virksomheten i samsvar med styrets definerte risikotoleranse. Det skal foreligge tilstrekkelig uavhengighet og arbeidsdeling mellom enheter og personell med utøvende funksjoner og enheter og personell med ansvar for overvåking, rapportering og kontroll av operasjonell risiko.

Det er etablert uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for risikostyring, compliance og internrevisjon. Risikostyring og compliance rapporterer direkte til konsernsjef. Risikostyringsfunksjonen skal i tillegg kunne rapportere direkte til styret, jfr. egne instruksjoner for funksjonene.

Det arbeides kontinuerlig med opplæring og holdningsskapende arbeid innen sikkerhet, både blant ansatte og kunder. For de ansatte arrangeres et sikkerhetsseminar 1-2 ganger i året. Det er opprettet et tverrfaglig sikkerhetsforum som møtes månedlig og som arbeider med interne og eksterne sikkerhetshendelser, samt forebygging av slike hendelser. Sikkerhet er også et fast tema med alle leverandører med spørsmål om informasjon og forebyggende tiltak. Vi følger bransjestandarder og anbefalinger fra ulike sikkerhetsforum (for eksempel NorSIS og Nasjonal Sikkerhetsmyndighet) samt holder oss oppdatert via Finanstilsynets ROS analyse (Risiko og sårbarhetsanalyse).

Ny personvernforordning (GDPR) er vedtatt i EU, og blir etter all sannsynlighet norsk lov i løpet av juli 2018. Det er gjennomført et

eget prosjekt i Landkreditt som skal sikre etterlevelse. Involverte i prosjektet har arbeidet aktivt for å få på plass nødvendige endringer og rutiner i forbindelse med prosjektet. Som en del av prosjektet er det blant annet i 2018 utarbeidet egen konsernpolicy for personvernombud og avklart hvem som innehar rollen i de ulike konsernselskapene.

Videre har det blitt utarbeidet risikovurderinger vedrørende personvern, som en del av den samlede risikovurderingen knytt til operasjonell risiko. Tålegrense og risikovurdering ved operasjonell risiko forankret i styret.

Det har vært et betydelig fokus og gjennomført flere tiltak i 2018 og 2019 for å forebygge hvitvasking og terrorfinansiering. Konsernpolicy for antihvitvask og terrorfinansiering og interne arbeidsrutiner i banken er revidert. Det er utarbeidet eget årshjul konsern for oppfølging av antihvitvask, og hvert enkelt konsernselskap har laget plan for antihvitvask og terrorfinansiering for 2019. Styret i Landkreditt Bank har fått fremlagt egen rapport for antihvitvask for 2018, hvor risikovurderingen gjennomgås. I rapporten konkluderes det med at Landkreditt Bank anses å ha middels til høy risiko for hvitvasking basert på virksomhetens art og omfang. Landkreditt Boligkreditt anses å ha lav risiko for hvitvasking basert på virksomhetens art og omfang.

Innføring av ny systemstøtte fra EVRY (compliancepakke 2018) har vært vellykket. Dette gjelder bruk av automatisk kundetiltak og ny risikoscoremodell. Automatisk kundetiltak innebærer at navnesjekk opp mot sanksjonslister og PEP (politisk eksponerte personer) skjer automatisk – online. Ny risikoscore i antihvitvaskklienten vil gjøre transaksjonsovervåkingen mer finmasket. I dag er det en gradering av alvorlighet på 1, 2 eller 3 – der 3 er høyest alvorlighetsgrad. Vi får nå et mer avansert poengsystem – med en skala fra 0-99.

For å forebygge svindel er det også gjort andre systemtekniske endringer, dette gjelder i forhold til utenlandsbetaling og straksbetaling. E-læringskurs for ansatte i antihvitvask er gjennomført. Alle endringer i policyer, rutiner og systemer har tatt hensyn til endring i hvitvaskingsloven av 15. oktober 2018. Avslutningsvis har det i banken blitt gjennomført tiltak for å sikre at alle våre kunder er legitimert i henhold til gjeldende regelverk.

Risikovurderinger og protokoll over behandlingsaktiviteter er sentrale dokumenter for å sikre etterlevelse av ny personvernforordning. Dokumentene vil være arbeidsdokumenter som fortløpende vil måtte kunne endres ved endringer i produkter, rutiner og systemer.

Den nye personvernforordningen presiserer kravene om at det skal foreligge et lovlig samtykke fra kunden på behandling av personopplysninger. Banken vil benytte allerede eksisterende systemløsninger, men da slik at utforming av informasjon og samtykketeksten endres.

For å sikre seg at nytt regelverk blir fanget opp og implementert og gjeldende rutiner fulgt har vi en egen compliance rutine som blant annet beskriver hvordan kontrollarbeidet skal gjennomføres og rapporteringsstrukturen. Det er opprettet et eget complianceutvalg som koordinerer oppfølgingen i første forsvarslinje (avdelingsnivå).

Med likviditetsrisiko forstås risiko for manglende likviditet til å kunne innfri forpliktelser ved forfall.

Likviditetsstrategien skal bidra til å sikre at aktivitetene innenfor likviditets- og finansieringsområdet er i tråd med de rammebetingelser og retningslinjer som følger den overordnede forretningsideen, strategiske planer og budsjetter, samt at aktivitetene er forsvarlige i forhold til soliditet og evne og vilje til å ta risiko. Videre skal likviditetsstrategien bidra til å sikre at vår håndtering av likviditetsrisiko skjer i samsvar med de krav som følger av lover og forskrifter.

Likviditetsstrategien skal sikre at alle selskaper i konsernet kan innfri sine forpliktelser etter hvert som de forfaller og at planlagt vekst kan finansieres til en fornuftig kostnad. Likviditetsstrategien omfatter alle selskaper i konsernet. Likviditetsrisiko er primært knyttet til aktivitetene i Landkreditt Bank og Landkreditt Boligkreditt. Landkreditt, Landkreditt Forsikring og Landkreditt Forvaltning driver ikke aktiviteter som medfører spesielle finansierings- eller refinansieringsbehov. Rammene for likviditetsrisiko fokuserer således hovedsakelig på behov og risiko knyttet til bank- og kredittforetaksvirksomhet.

Vår virksomhet skal ha en lav likviditetsrisiko.

Rammene for styring av likviditetsrisiko er satt i forhold til at vi til enhver tid skal ha likviditet både på meget kort, mellomlang og lang sikt til å møte våre forpliktelser. I det meget korte perspektivet stilles strengere krav til at likviditetsbeholdningen skal være tilgjengelig på kort varsel enn i et noe lengre perspektiv.

Styrets risikotoleranse tilsier at vi under tilnærmet normal drift skal kunne videreføre vår virksomhet i 6 måneder uten tilførsel av ny finansiering fra kapitalmarkedet. Reelt sett vil denne perioden være vesentlig lengre.

Innskuddsdekningen i Landkreditt Bank og konsern utgjorde 31. desember 2018 henholdsvis 88 prosent og 73 prosent. Pr 31. desember 2018 utgjorde likviditetsindikator 1 111,8 og likviditetsindikator 2 114,7. Refinansieringsevne under stress var vesentlig høyere enn 100 som følge av moderat overføring av boliglån til Landkreditt Boligkreditt samt meget lite obligasjonsgjeld i Landkreditt Bank som forfaller i løpet av kommende 12 måneder. Liquidity Coverage Ratio for Landkreditt Bank konsern pr 31. desember 2018 utgjorde 223 prosent. Net stable Funding Ratio er på samme tidspunkt i Landkreditt Bank konsern beregnet til 144 prosent.

Vi har en konservativ holdning til likviditets- og refinansieringsrisiko. Det medfører blant annet at det arbeides for å sikre:

- et tilfredsstillende prognosegrunnlag for likviditetsbehovet
- en høy innskuddsdekning
- en forsvarlig og hensiktsmessig spredning av forfall på innlån over tid
- etablering av en forsvarlig likviditetsmessig beredskap, inklusive forsvarlige reserver i form av tilgjengelig likviditet, trekkrettigheter og beredskapsplaner

Forfall på ulike løpetider på sertifikat- og obligasjonsinnlån fordeles for å sørge for å få en mest mulig jevn forfallstruktur over tid.

For å sikre stabil tilgang til langsiktig og gunstig finansiering arbeider vi aktivt med markeds- og investorpleie i fremmedkapitalmarkedet.

Vi skal ha en hensiktsmessig kommunikasjon med de finansielle markedene, der åpenhet og troverdighet vektlegges. Informasjon som vurderes som viktig og sensitiv vil først bli meddelt Oslo Børs og eventuelle andre regulerte markeder der selskapets instrumenter er notert.

Vi tilstreber en korrekt og velbalansert informasjonsflyt både skriftlig og muntlig. Ingen investorer skal forfordes.

Våre obligasjonsinnlån skal være notert på en regulert markeds plass, fortrinnsvis Oslo Børs ABM.

Vår likviditetssituasjon og finansieringsbehov skal overvåkes kontinuerlig på daglig basis.

Det foreligger prognoser for likviditetsbehovet. Utarbeidelsen av disse prognosene følger disse retningslinjene:

- Det foreligger en modell til bruk for utarbeidelse av prognosene
- Prognosene ajourføres daglig
- Prognosene dekke en periode fremover i tid
- Prognosene viser antatt fremtidig likviditetsbehov per dag
- Ved utarbeidelsen av prognosene skal alle vesentlige likviditetspåvirkende forhold tas hensyn til. Dette inkluderer som minimum: a) forventede bevegelser i utlån, b) forventede bevegelser i innskudd fra kunder, c) opplåning og forfall på finansiering, d) kjøp og salg av verdipapirer, e) forfall på egne driftskostnader, inklusive skatter og avgifter.

Det utarbeides regelmessig stresstester av likviditetssituasjonen.

Kostnadene knyttet til vår finansiering og likviditetsstyring skal fordeles mest mulig korrekt mellom de enkelte selskapene i konsernet og forretningsområdene. Disse forholdene skal hensyntas ved resultatmålinger og prestasjonsevalueringer.

Forfallsstruktur verdipapirinnlån:

SERTIFIKAT- OG OBLIGASJONSINN LÅN:

Millioner kroner

VERDIPAPIRNR.	FRA DATO	TIL DATO	UTESTÅENDE 31.12.2018	EGENBEHOLD.	NETTO UTESTÅENDE 31.12.2018
NO0010746449	25.09.2015	20.02.2019	200 000	196 000	4 000
NO0010708498	27.03.2014	27.03.2019	300 000	175 000	125 000
NO0010764004	29.04.2016	29.04.2019	200 000	10 000	190 000
NO0010747249	15.10.2015	20.08.2019	315 000	0	315 000
NO0010722192	24.10.2014	24.10.2019	300 000	65 000	235 000
NO0010703663	25.02.2014	25.02.2020	300 000	20 000	280 000
NO0010763485	22.04.2016	22.04.2020	400 000	73 000	327 000
NO0010742422	30.07.2015	30.07.2020	300 000	0	300 000
NO0010743206	13.08.2015	13.11.2020	330 000	21 000	309 000
NO0010764483	12.05.2016	12.02.2021	500 000	0	500 000
NO0010710825	21.05.2014	20.05.2021	450 000	0	450 000
NO0010767692	17.06.2016	17.09.2021	325 000	0	325 000
NO0010773781	12.09.2016	12.10.2021	500 000	0	500 000
NO0010797384	15.06.2017	15.02.2022	400 000	0	400 000
NO0010790835	07.04.2017	07.04.2022	400 000	0	400 000
NO0010805328	12.09.2017	12.09.2022	400 000	0	400 000
NO0010811367	24.11.2017	24.11.2022	500 000	0	500 000
NO0010831241	03.09.2018	03.03.2023	350 000	5 000	345 000
NO0010793581	22.05.2017	22.05.2023	500 000	0	500 000
NO0010822752	22.05.2018	22.08.2023	450 000	5 000	445 000
NO0010830730	22.08.2018	22.11.2023	100 000	0	100 000
NO0010836091	15.11.2018	22.02.2024	100 000	0	100 000
Sum			7 620 000	570 000	7 050 000

Forfallstrukturen vil forandre seg i takt med opptak av nye obligasjonsinnlån i 2019 og senere. Det er de siste årene gjennomført en endring i opplåningsstrukturen som innebærer at det tas opp forholdsvis flere lån med lavere volumer for å spre forfallstidspunktene.

Ingen obligasjonsinnlån er utstedt med innløsningsrett for långiver.

Vi er i hovedsak en nettbank som er åpen for alle personmarkeds-kunder og enkelte nisjer innen næringslivsmarkedet. Dette innebærer blant annet at potensialet for å øke innskuddsdekningen er meget stort.

Geografisk fordeling innskuddskunder (eksklusive konsernselskaper) pr. 31.12.2018

INNSKUDD FRA KUNDER

Millioner kroner

FYLKE	31.12.2018
Østfold	1 164
Akershus	3 463
Oslo	2 833
Hedmark	841
Oppland	1 048
Buskerud	1 422
Vestfold	1 151
Telemark	368
Aust-Agder	185
Vest-Agder	159
Rogaland	947
Hordaland	800
Sogn og Fjordane	328
Møre og Romsdal	512
Trøndelag	1 113
Nordland	501
Troms	385
Finnmark	116
Utenfor Norge	107
Sum	17 443

De største innskytere (anonymisert) målt i innskuddsvolum (eksklusive konsernselskaper) pr 31.12.2018.

10 STØRSTE INNSKYTERE

Millioner kroner

	31.12.2018
1	76
2	39
3	35
4	21
5	21
6	18
7	18
8	17
9	17
10	17
Sum	279

I forhold til det samlede innskuddsvolum utgjør dette ca. 1,6 prosent. Vår likviditet vil således bli marginalt negativt påvirket av at større innskytere trekker ut sine innskudd. Store innskuddskunder har normalt betingelser for uttak som innebærer at innskuddet ikke kan ta tas ut med umiddelbar virkning. I de senere årene har vi valgt en prispolitikk som innebærer at vi ikke tiltrekker oss kunder med store innskuddsvolumer. Andelen store innskudd har således falt fra 8,2 prosent i 2011 til 1,6 prosent i 2018. Det er meget positivt at innskuddskonsentrasjonen er vesentlig redusert de senere årene gjennom en bevisst holdning til nettopp den store påvirkningen disse kundene kan ha på vår likviditet.

Beredskapsplanen knyttet til likviditet er behandlet som særskilt dokument på styremøter i de respektive selskapene og er gjenstand for årlig vurdering. Formålet med beredskapsplanen er å bidra til å sikre en effektiv og hensiktsmessig håndtering av likviditetsmessig utfordrende situasjoner på en slik måte at en ordinær drifts-situasjon snarest mulig kan reetableres og til lavest mulig kostnad og skade. Konsernsjef eller visekonsernsjef har ansvaret for at beredskapsplanen iverksettes.

FØLGENDE DEFINERES SOM BEREDSKAPSSITUASJONER:

Situasjoner der vi vet eller har grunn til å forvente at styrets risiko-toleranse på likviditetsområdet vil bli brutt som følge av:

- interne forhold
- forhold i markedet generelt
- forhold internt og i markedet generelt samtidig

Dersom vi befinner oss i en beredskapssituasjon skal minimum følgende tiltak vurderes iverksatt:

1. stoppe utlansvekst
2. øke innskuddsrentene for å tiltrekke oss nye innskudd, inklusive markedsføringstiltak
3. forsøke å ta opp nye sertifikat- og/eller obligasjonslån i markedet, reelt ved overføring av boliglån til Landkreditt Boligkreditt
4. trekke på låneadgang i sentralbanken
5. salg av eiendeler for å få tilført likviditet:
 - i. salg av sertifikater / obligasjoner / andeler i rentefond
 - ii. salg av utlansporteføljer
 - iii. salg av andre aktuelle aktiva

15 STRATEGISK OG FORRETNINGSMESSIG RISIKO

Strategisk risiko er definert som risikoen for svekket lønnsomhet på grunn av endringer i konkurranse, rammebetingelser, eksterne faktorer, og lignende. Forretningsmessig risiko er risikoen for manglende resultat basert på at forholdet mellom inntekter og kostnader over tid utvikler seg i feil retning.

Alle selskaper vil ha elementer av strategisk og forretningsmessig risiko. Konsekvensen kan være utslag på kapital/vekstmulighet eller lønnsomhet, eller en kombinasjon av disse. Ved negativ utvikling av lønnsomhet, over tid eller som følge av en uforutsett hendelse,

vil vi justere veksttakten slik at en forsvarlig kapitaldekning over minimumsnivået opprettholdes. Dette understøttes av stresstester som viser at vi, tross en eventuell uventet negativ utvikling, vil ha en forsvarlig egenkapital.

Det er ikke sannsynlig at alle risikoelementene inntreffer samtidig. Strategisk og forretningsmessig risiko dekkes derfor delvis opp gjennom kombinasjonen av de øvrige kapitalavsetningene i forbindelse med pilar 2-vurderingene.

16 SYSTEMRISIKO

Systemrisiko er definert som risiko for at hele det finansielle systemet eller et marked kollapse. Det referer videre til risiko for kollaps i deler av systemet eller markedet slik at hele systemet eller markedet rammes.

Eksempler på slike hendelser som kan være relevante for oss er:

- Sterkt fallende boligpriser som innebærer at restrisikoen øker og/eller at banken (og boligkredittforetaket) ikke har nok sikkerhet i forhold til å tilfredsstille krav til sikkerhetsmasse
- Endrede politiske rammevilkår for norsk landbruk
- Fallende kredittverdighet i en annen bank som innebærer at innskuddskunder tar ut store beløp samtidig med at dette smitter til flere banker
- Store verdifall i verdipapirmarkedene
- Manglende tilgang til likviditet fordi innlånsmarkedene slutter å fungere
- En eller flere banker får likviditetsproblemer som medfører at interbankmarkedet slutter å fungere

Konsekvensene for oss av sterkt fallende boligpriser er omtalt i kapittelet om restrisiko. Videre er evnen til å overføre boliglån til Landkreditt Boligkreditt omtalt i kapittelet om pantsettelse av eiendeler. Et generelt boligprisfall på 20 prosent utløser en marginal endring i egenkapitalbehovet. Vi har, som senere omtalt, betydelig volum av boliglån som kvalifiserer for overføring til Landkreditt Boligkreditt slik at et stort verdifall kan håndteres.

Vi har en betydelig andel utlån til det norske landbruket. Et sterkt fallende boligmarked vil kunne påvirke våre landbrukskunder på den måten at innstramning i privatøkonomien medfører lavere forbruk av norske landbruksvarer. Statistikk utarbeidet av Statistisk sentralbyrå viser at ca. 11 prosent av disponibel inntekt går til matvarer og lignende. Andelen har vært stabil de siste 20 årene men falt betydelig i et historisk perspektiv. For 30 år siden utgjorde andelen ca. 20 prosent og for 40 år siden ca. 30 prosent. I europeisk sammenheng ligger nordmenn i den laveste enden av forbruks-

skalaen. En innstramning i privatøkonomien kan medføre lavere forbruk og dermed lavere inntekter for landbruket. Dog alle må ha mat, så det må rimeligvis kunne antas at en slik utvikling vil ha marginal betydning for norsk landbruk. En betydelig andel norske bønder har videre andre inntekter fra gårdsdriften og/eller deltids/heltidsjobber utenfor gården. Dette bidrar til å sikre bondens økonomi og således evnen til å betjene sin gjeld. En eventuell økning i arbeidsledigheten som en smitteeffekt av sviktende forbruk vil også kunne påvirke deltidsbonden negativt. Et sterkt fallende boligmarked vil også påvirke verdiene av de fleste landbrukseiendommer i vår utlånsportefølle til norsk landbruk.

Norsk landbruk er gjennom sterke offentlige reguleringer i kombinasjon med økt internasjonal handel utsatt for politisk risiko. Dagens regjering utfordrer flere av de tradisjonelle bærebjelkene for norsk landbruk herunder markedsregulering, konsesjonsloven og bopliksbestemmelsene i odelsloven. En slik endring ville over tid øke andelen av store og utbygde landbrukseiendommer, noe som isolert sett ville øke panterisikoen i vår portefølle av utlån til landbruket. Den andre effekten ville være økte eiendomsverdier. Vi vurderer at en slik endring ikke ville øke den totale risikoen i vår utlånsportefølle vesentlig. Det ser heller ikke ut som om regjeringen får politisk flertall i stortinget til å kunne gjennomføre disse endringene. I Globaliseringsmeldinga for 2015 erkjenner Regjeringen at norsk landbruk har et beskyttelsesbehov, men sier samtidig at landbruket skal avveies mot «generelle handelspolitiske interesser og offensive interesser på enkeltområder». Det er også «regjeringas syn at redusert tollvern ikke vil ha betydning for matproduksjon». En brå overgang med betydelige endringer i tollvernet ville skape utfordringer for norsk landbruk og deler av vår kundemasse ville få svekket betjeningsevne. Vi vurderer likevel ikke at en slik situasjon ville øke våre tap vesentlig da Landkreditt sin utlånsportefølle til landbruket er robust med 82 prosent av landbruksporteføljen belånt innenfor 80 prosent.

Konsekvenser av fallende kredittverdighet i en annen bank som utløser store innskuddsuttak kan påvirke oss gjennom en smitteeffekt. Risiko knyttet til dette er vurdert i forbindelse likviditetsrisiko. Vi benytter en modell for styring av risiko for uttak av innskudd som fortløpende innebærer at vi har god likviditet. Det er

ingen grunn til å anta at en generell tillitssvikt overfor norske banker skal ramme oss mer enn næringen generelt. Høsten 2008 var det noen gryende tegn til en generell tillitssvikt. For oss innebar dette at vi fikk mange nye kunder ettersom de delte sine innskudd på flere banker basert på innskuddsgarantiordningen på 2 millioner kroner. Vi har fortsatt en beskjeden andel av det norske innskuddsmarkedet. Ved effektiv markedsføring og gode betingelser vil vi sannsynligvis kunne unngå store negative utfall.

Finanskrisen kanskje største betydning for det norske markedet var effekten knyttet til tilgangen på likviditet for de norske bankene. Det kom primært som en følge av at markedene utenfor Norge tørket inn. Det norske markedet ble sterkt påvirket gjennom en smitteeffekt delvis på grunn av at mange store norske banker finansierer en stor del av sin virksomhet i andre markeder enn det norske. I Norge ble likviditetsutfordringen løst gjennom bytteordningen i Norges Bank og stor aktivitet i bankenes boligkredittselskaper. Vi finansierer virksomheten kun via det norske markedet.

En generell likviditetskrise vil delvis kunne løses gjennom overføring av boliglån til Landkreditt Boligkreditt. I tillegg har Landkreditt Bank til enhver tid en betydelig portefølje verdipapirer som er deponerbare i Norges Bank. Vi synes derfor å være så godt rustet som praktisk mulig. Kravene i forbindelse med LCR vil styrke både markedet og hver enkelte banks evne til å overleve en likviditetsmessig stresset situasjon.

Høsten 2008 viste at interbankmarkedet ikke alltid fungerer som forventet. Dette skyldtes delvis at enkelte banker prioriterte egen likviditet fremfor markedet generelt. Vi styrer denne risikoen gjennom at det stilles krav (rating) til hvilke banker likviditeten kan plasseres i samt maksimalgrenser for beløp pr bank. Dersom disse midlene ikke er tilgjengelige vil våre reserver, i et kortsiktig perspektiv, primært bestå av verdipapirer som er deponerbare i Norges Bank. Opplåning i Landkreditt Boligkreditt inngår i et noe lengre perspektiv.

17 RISIKO KNYTTET TIL PANTSETTELSE AV EIENDELER

Risikoeksponeringen knyttet til pantsettelse av våre eiendeler er i hovedsak knyttet til overføring av boliglån fra Landkreditt Bank til Landkreditt Boligkreditt samt anvendelse av låneadgangen i Norges Bank ved å deponere verdipapirer.

Pr 31. desember 2018 har Landkreditt Bank netto overført 3.583 millioner kroner i boliglån til Landkreditt Boligkreditt. Dette utgjør 42 prosent (41 prosent pr 31. desember 2017) av konsernets samlede boliglån til personmarkedet. I henhold til de formelle krav kan boliglån sikret innenfor 75 prosent av forsvarlig verdigrunnlag overføres til et boligkredittforetak. Landkreditt Boligkreditt har en intern ramme på maksimalt 65 prosent av det forsvarlige verdigrunnlaget. Av de totale boliglån i konsernet er 95 prosent (94 prosent pr 31. desember 2017) gitt til kunder som vurderes å representere en lav og lav/middels risiko. DNB Markets Credit Research bankrapport pr 31. desember 2018 viser at av de 25 norske bankene som er større enn eller omtrent like store som Landkreditt Bank konsern er det kun en bank (Bank Norwegian – lite relevant) som har lavere overføringsgrad til et boligkredittforetak enn Landkreditt Bank. Landkredittkonsernet har således

utnyttet denne muligheten i lavere grad enn de øvrige norske bankene i gjennomsnitt. Utnyttelsen av dette potensialet vil i fremtiden delvis være styrt av bankens policy om at refinansieringsevne under stress minimum skal utgjøre 100. Som følge av at banken har en god forfallsstruktur på obligasjonsgjelden vil dette nøkkeltallet ligge vesentlig over 100 i overskuelig framtid. Den forholdsvis lave utnyttelsesgraden er et resultat av en bevisst holdning til konsernets samlede finansieringsrisiko.

Landkreditt Bank har til enhver tid en betydelig portefølje av verdipapirer som ved pantsettelse kan belånes i Norges Bank. Pr 31. desember 2018 utgjorde denne lånekapasiteten 2.065 millioner kroner (1.814 millioner kroner pr 31. desember 2017). Landkreditt Bank har aldri vært i en likviditetsmessig stresset situasjon som har medført at banken har måttet anvende denne kapasiteten. Som følge av innføringen av LCR vil Landkreditt Bank også i fremtiden måtte ha en betydelig portefølje verdipapirer som kan deponeres. Dette er redegjort for under kapitlet knyttet til likviditetsrisiko.

Konsernet har både ytelsesordninger og innskuddsordninger.

En ytelsesordning gir en avtalt utbetaling fra bedriftens pensjonsordning ved opptjeningsalder, normalt 67 år. Pensjonen fra bedriftens pensjonsordning fastsettes ut i fra at summen av en antatt folketrygd og pensjon fra pensjonsordningen utgjør en avtalt prosent av sluttlønnen innenfor gitte grenser. Bedriften betaler den årlige premien til pensjonsordningen til et forsikrings-selskap. Størrelsen på premien avhenger av antall ansatte, de ansattes tjenestetid, alder og lønnsnivå (inntil 12 G). Dette fører til at størrelsen på bedriftens innbetalinger varierer fra år til år. Ytelsen til den/de ansatte er livsvarig. Årlig alderspensjon fra ordningen utgjør differansen mellom ca. 66 prosent av pensjonsgrunnlaget og en antatt alderspensjon fra Folketrygden. For konsernsjef er det avtalt pensjon over drift. Pensjonsalder følger aldersgrensen i den kollektive ordningen med gjensidig mulighet for fratredelse fra 62 år. Avtalen sikrer en samlet pensjonsutbetaling på 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Ytelsesordningen i Landkreditt Bank ble lukket pr 31. desember 2015. Ansatte under 52 år ble overført til en innskuddsordning med eventuell kompensasjon. Kompensasjonsbeløpet utbetales månedlig inntil ansettelsesforholdet opphører. 25 ansatte og 16 pensjonister har fortsatt ytelsespensjon. De øvrige selskapene i konsernet med egne ansatte har innskuddsordninger. Ved beregning av pensjonsforpliktelse knyttet til ytelsesordningen er det lagt til grunn oppregulering etter K2013.

I en innskuddsbasert pensjonsordning er bedriftens innbetaling til pensjonsordningen fastsatt som en prosent av den/de ansattes lønn. I motsetning til ytelsespensjon er nivået på en innskuddspensjon ved oppnådd pensjonsalder ikke fastsatt. Nivået på pensjonen vil avhenge av innbetalt beløp, avkastningen på kapitalen og hvor lang utbetalingstid (minimum 10 år) den ansatte velger. Kostnaden ved ordningen er derfor forutsigbar for bedriften. Ordningen er basert på lovens maksimalsatser og gir 7 prosent for lønn mellom 0 og 7,1 G og 25,1 prosent for lønn mellom 7,1 G og 12 G.

Alle selskapene i konsernet er med i en privat AFP-ordning. Denne ordningen er en tariffbasert pensjonsordning for ansatte i privat sektor. Ytelsen er livsvarig og kan tas ut fra fylte 62 år. Staten dekker 1/3 av kostnaden ved ordningen mens medlemsbedriftene dekker resterende 2/3. Ordningen bygger på et kvalifikasjonssystem for de ansatte. Premien som medlemsbedriftene betaler til ordningen fastsettes slik at den er tilstrekkelig til å dekke løpende utgifter til pensjon og dessuten gi grunnlag for opplegg av et pensjonsfond. Fondet skal gi tilstrekkelig sikkerhet for dekning av forventede fremtidige forpliktelser. Styret i fellesordningen avgjør hvert år hva premien skal være påfølgende år. Årlig premie har økt fra 1,75 prosent i 2012 til 2,5 prosent i 2018. AFP-ordningen regnskapsføres foreløpig som en innskuddsordning.

19 RISIKO KNYTTET TIL UFORSVARIG GJELDSOPPBYGGING

Det formelle kravet til uvektet kjernekapitalandel ble innført 30. juni 2017. Det formelle minstekravet består av et minstekrav på 3 prosent og bufferkrav på 2 prosent. Systemviktige banker har et

tilleggskrav på 1 prosent ut over dette. Landkreditts interne krav utgjør 6 prosent.

	LANDKREDITT KONSERN	LANDKREDITT BANK KONSERN
Obligasjoner med fortrinnsrett	1 660	1 649
Engasjementer med stater og sentralbanker	68	68
Engasjementer med institusjoner	914	914
Utlån til kunder	23 911	23 911
Øvrige engasjementer	1 304	1 065
Poster utenom balansen	1 599	1 599
Sum	29 456	29 206
Kjernekapital	2 952	2 602
Uvektet kjernekapitalandel	10,02	8,91

Beregningen viser at vi med god margin tilfredsstiller minimumskravene.

20 EIERRISIKO

Landkreditt er eksponert for eierrisiko som følge eierposten i Landkreditt Forsikring. Landkreditt Forsikring ble etablert i 2001. De første årene var personforsikring til eierne selskapets primære forretningsområde. I dag er selskapets viktigste vekstområde å tilby skreddersydde forsikringsløsninger til norske bønder til gunstige vilkår. I tillegg tilbyr Landkreditt Forsikring skadeforsikring

til privatpersoner og utvalgte bedrifter. Det var store endringer i eiersitsen i 2018 som følge av at Landkreditt SA kjøpte ut de fleste øvrige eierne. Fra 1. juni 2018 ble således selskapet et datterselskap av Landkreditt SA.

Utviklingen i sentrale nøkkeltall i Landbruksforsikring er som følger:

MILL. KR.	2016	2017	2018
Resultat før skattekostnad	-19,8	28,8	39,5
Resultat av teknisk regnskap	-26,4	-9,0	13,4
Resultat av ikke-teknisk regnskap	6,6	37,8	26,1
Forfalte bruttopremier	558,0	513,5	355,9
Premieinntekt for egen regning	248,5	211,3	179,4
Erstatningskostnader brutto	553,2	335,0	260,3
Erstatningskostnader for egen regning	214,5	168,7	125,2
Forsikringselaterte kostnader for egen regning	66,0	56,0	44,2
Provisjonsinntekter	53,1	42,9	31,4
Sum egenkapital	261,0	277,3	250,9
Sum eiendeler	1 309,5	1 138,1	970,8

PROSENT	2018	2017	2016
Skadeprosent brutto	102,8	78,8	78,1
Skadeprosent for egen regning	86,3	79,8	69,8
Kostnadsprosent brutto	22,1	23,3	22,7
Kostnadsprosent for egen regning	26,6	26,5	24,7
Combined brutto	124,9	102,1	100,8
Combined for egen regning	112,9	106,3	94,5
Solvenskapitaldekning	163,9	151,5	160,5

Landkreditt Forsikring er primært eksponert for forsikringsrisiko og markedsrisiko. I selskapets ORSA pr 31. desember 2018 er videre operasjonell risiko, motpartsrisiko, strategisk risiko og omdømmerisiko også vurdert.

Forsikringsrisiko reflekterer risikoen knyttet til at premieinnbetalinger og forsikringsreserver ikke er tilstrekkelig til å dekke skadene som oppstår, inklusive medfølgende kostnader.

Innbetalingene og reservene skal inkludere risiko for katastrofehendelser, avgangsrisiko, konsentrasjonsrisiko og planer for vekst.

Landkreditt Forsikring benytter standardmodellen for beregning av kapitalkrav. Modellen anvender opptjent premie og erstatningsavsetning for egen regning som volummål for eksponering i hver bransje.

22 KAPITALBEHOVSVURDERING

Basert på gjennomgang og vurderinger av de ulike risikoområdene gjennomføres det to ulike scenariosimuleringer. Den første baserer seg på kapitalbehovet ved gjennomføring av langtidsplanen og den andre på stresstesting særlig med hensyn til kredittrisiko og markedsrisiko. Begge simuleringer viser at vi har tilstrekkelig med

egenkapital og handlingsrom til å gjennomføre langtidsplanen eller iverksette tiltak dersom en uventet situasjon skulle oppstå.

Kapitalbehovet vårt pr 31.12.2018 fordeler seg som følger:

